

2. СТРУКТУРА И ОРГАНИЗАЦИЯ НА РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА НАРКОТИЦИ В БЪЛГАРИЯ

В първата част схематично беше изложено развитието на пазара на наркотици и участието на българските криминални групи в него след 1990 г., даващи представа за пътя, по който те достигат зрялост. В тази част ще бъде направен опит да се оцени моментното състояние на наркопазара. Границите му се определят от размера и структурата на търсенето, което се формира от четирите групи употребяващи (вж. по-подробно част трета), разделени условно в три основни пазара – на хероин, меки наркотици, синтетични наркотици, и един допълнителен маргинален пазар, включващ кокаин, ЛСД и други малко използвани психоактивни вещества. Тези пазари са практически независими един от друг и силно се предопределят от регионални и локални особености²⁶.

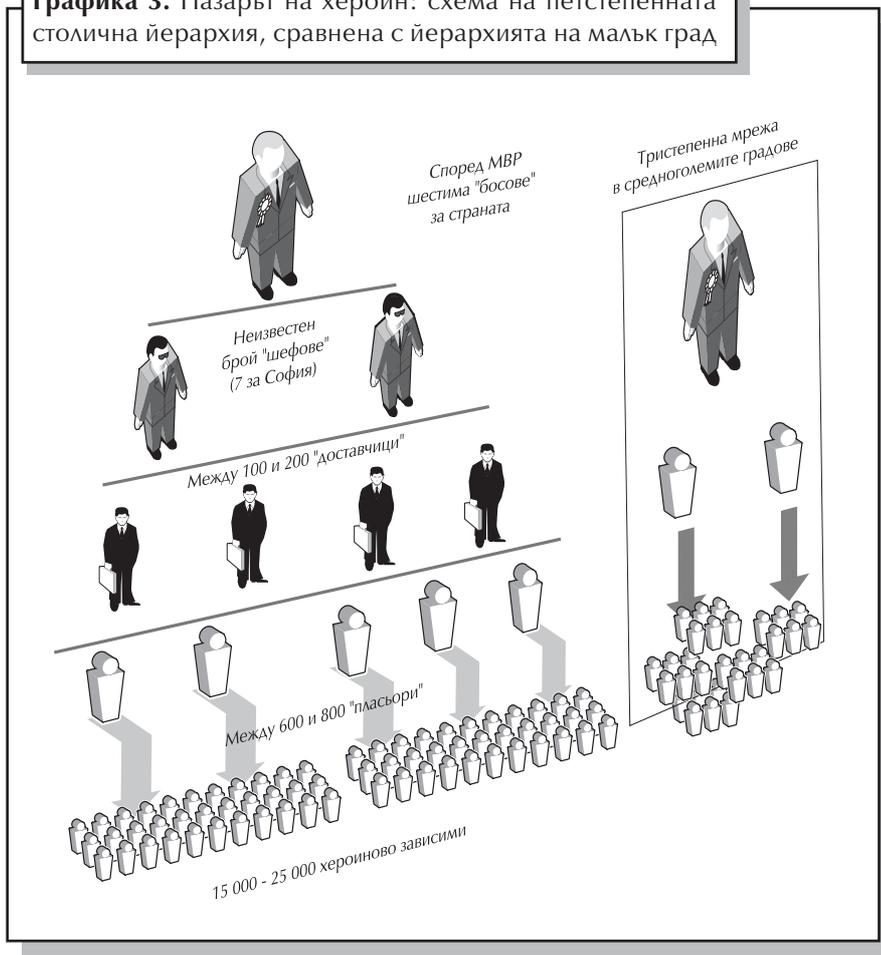
А. Пазарът на хероин

За България пазарът на хероин е основен и определя останалите пазари на наркотици. Към това трябва да се добави, че **след 1998 г. наркопрестъпността се превръща в гръбнак на българската организирана престъпност**. В този план, преди да разгледаме пазара на меки и синтетични наркотици, ще анализираме детайлно структурата и организацията на хероиновото разпространение.

1. При анализа на наркоразпространението в страната трябва да се каже, че няма единен национален наркопазар. Най-големите градове – София, Пловдив, Варна и Бургас, са обособени в независими **локални пазари**. Те съответно са **поделени между три-четири големи престъпни организации**. С известни условности може схематично да се очертае организационната структура на тези най-големи наркопазари. Въз основа на противоречивите разкази на полицаи, наркопласьори и употребяващи наркотици може да се твърди, че София (според повечето оценки тя е половината от наркопазара в страната) има петстепенна йерархия. В градове като Варна, Бургас и Пловдив се говори за четиристепенна схема на разпространение, а останалите по-малки населени места обикновено са част от тези големи локални мрежи. В зависимост от големината на населеното място се определя и значимостта му в йерархията. Например пласьорите в малки градове, като Радомир, са подчинени на наркошеф от средно ниво в София. При

²⁶ На практика всеки от големите градове на страната има своя специфика.

Графика 3. Пазарът на хероин: схема на петстепенната столична йерархия, сравнена с йерархията на малък град

градове като Русе, Стара Загора, Плевен, Сливен, Враца, Ямбол, Перник и др. наркошефовете се подчиняват на най-високото ниво в страната (един от шефовете на трите или четирите господстващи наркоорганизации).

Тези четири- и петстепенни йерархии силно се доближават във функционално отношение до класическата шестстепенна структура на разпространение за хероиновия пазар на Ню Йорк, предложена от Preble и Casey²⁷ през 1969 г.

Направен е опит за схематично представяне на една наркоорганизация, действаща в страната, като са показани двата принципа: йерархизиране (вж. графика 1) и райониране (вж. графика 3) на най-развятия пазар – София. Същевременно, където е възможно, са предлагани съпоставки с други по-малко

развити наркомрежи.

2. Като изходна точка при описанието на наркоразпространението в София се използва **първо ниво – зависими от хероин**. Както показват многобройните международни изследвания, преходът между употребяващ и продаващ хероин е естествен процес. Проучванията в България също потвърждават този модел. При интервютата стари зависими от опиати в над 50 % от случаите потвърждават, че на някакъв етап от своята биография са продавали като улични пласьори. В този план първо ниво е основен източник за набиране на улични пласьори. Когато „длъжността“ се оваканти поради арест или друга причина, обикновено в рамките на няколко часа се заема от друг наркозависим, предпочитайщ да си осигури безпроблемно дневната доза пред несигурността да търси необходимите средства.

²⁷ Preble, E., J. Casey, Jr. Taking Care of Business – The Heroin User’s Life on the Street. – International Journal of the Addictions, March 1969.

3. Второ ниво – улични пласьори²⁸. За да се определи броят на пласьорите на хероин, се използва оценката, че употребяващите наркотици в страната възлизат на 15 000–25 000 (вж. по-подробно част трета). Според изследванията в настоящия момент в София и най-големите градове един пласьор снабдява средно около 25–30 души. Следователно за страната общият брой на продаващите хероин на дребно е около 600–800, а за София – 300–400 души. Необходимо е да се уточни, че клиентите могат да варират от петима-шестима до петдесетина в зависимост от квартала, качеството на дрогата, организацията на снабдяването и пр. Има пласьори, които се издържат и от десетина клиенти, но в случая става дума или за „започващ“ (на когото се дава сим-карта и му се пращат клиенти, като се очаква да развие базата), или за „завършващ“ пласьор (който излиза от пазара), или за такъв, който се ограничава само със „силни“ клиенти (с добри финансови възможности).

Фигурата на пласьора е подобна на тази на търговския агент – умелите си търсят по-добри места за продаване и могат да сменят шефовете си (собствениците на мрежите). Пласьорите с биография са работили поне за петима-шестима шефове. Старият тип пласьор обикновено е наркозависим и основният му мотив да е на улицата е осигуряването на личното му потребление. Поради тази характеристика на най-ниското ниво основният принцип, който движи цялата организация на българското наркоразпространение, е „**разреждането**“²⁹ на стоката. За да има достатъчно за себе си, уличният пласьор разрежда стоката колкото може. Този механизъм може да се открие на всички нива. Например, ако на четвърто ниво шефът (собственикът) на мрежата получи от големия бос един килограм хероин срещу определена сума или внесе три килограма с разрешение, той реализира печалбата си не само от това, че я „дава“ на долното ниво с по-висока цена, а и от това, че удвоява или утроява обема на стоката чрез разреждане преди да я пусне „надолу“. На трето ниво доходът на участниците също зависи от увеличаването на количеството чрез разреждане и печалбата е и от разликата в количеството. На второ ниво уличният пласьор доразрежда, но в същия момент трябва и да поддържа баланса, защото е изправен пред две опасности. Първата е да загуби клиентите, недоволни от лошата стока. Ако пласьорът си позволи да я разрежи твърде много, наркозависимите веднага търсят „нов продавач с по-добра стока“. Често в рамките на един район за месец се наблюдава „пълно завъртане“ при съответната група наркоза-

²⁸ Като пласьори се определят всички, които продават на крайните клиенти (употребяващите наркотици). Към тях включваме и продаващите не само на улицата, но и относително малкото продаващи по домовете си и продаващите постоянно в заведения.

²⁹ Известни са различни варианти на размесване – от груби имитации, като тебешир, пудра захар, стрита тухла до медикаменти, които усилват въздействието (кодеин, глутетамид и пр.). Съществуват дори заместители, които се купуват специално от дилърите, като най-известният е т.нар. холандска мешилка.

висими (смяна на двама-трима продавачи и връщане при стария). Втората опасност е свързана с въведения контрол от страна на наркомрежите. В „по-добрите квартали“ е разпространено „надзорникът“ на квартала да глобява за лошо качество. Конкретната схема на контрол е някой наркозависим да бъде накаран да оцени качеството на дрогата, която си е купил. Случва се това да е само претекст да се глоби пласьорът, за да се осигури доход на началниците. Ставащото може да се определи като механизъм за сигурен допълнителен доход. Освен с контрол за качеството на хероина пласьорите биват регулирани чрез телефонния номер, който им се предоставя от предплатената карта.

След 2001 г. настъпват сериозни промени в организацията на разпространение и профила на пласьора. Ако за стария тип пласьор е характерно, че продава в дома си или на публични места (площади, градинки, заведения и пр.), където се събират наркозависими, след навлизането на мобилните телефони, а особено с въвеждането на предплатените сим-карти, над 95 % от продажбите вече се извършват „на телефон“³⁰. Предплатените карти осигуряват анонимност на пласьора и лесна смяна на номера. Обикновено той определя различни места за среща, които са трудни за наблюдение от полицията. При срещата съществуват различни „техники“ хероинът да се предаде незабелязано. Например пласьорът държи „стоката“ в ръка и здрависвайки се, взема банкнотата от клиента и дава стоката. Понеже пласьорът е най-уязвим, ако бъде заловен с по-голям брой дози, той се опитва да държи колкото може по-малко стока у себе си, като останалото поставя в тайници. Необходимото налично количество се съхранява по такъв начин, че лесно да може да бъде изхвърлено. Популярен подход е „стоката“ да се поставя в устата, като всяка доза представлява найлоново пликче, опаковано като капсула. Ако има задържане от полицията, дозите се гълтат, а след като лицето бъде пуснато³¹, се изчаква капсулите да излязат по естествен път.

Подходът ръка в ръка обаче вече се смята за опасен и се правят опити да се премине към по-сериозни мерки за сигурност – работа в микрогрупи от по двама-трима души. Обикновено е налице разпределяне на ролята – един прави уговорката по мобилния телефон, втори взема парите, трети поставя стоката в тайник. Друга предпазна мярка е използването на непълнолетни, които по-трудно могат да бъдат подведени под наказателна отговорност и по-лесно биват освобождавани от адвокатите. Развитие е и това, че през последната година собствениците на мрежи все повече се опитват да използват „чисти пласьори“ (неупотребяващи наркотици) и да ги сменят, ако се „закачат“. По тази причина полицията

³⁰ Продажбата „на телефон“ е техника, която пласьорите използват още в средата на 90-те години, но неразвитостта на пазара, ниската активност на полицията и възможността да се открие собственикът на телефона създават затруднения за масовизирането на тази практика.

³¹ Според Наказателно-процесуалния кодекс, ако не бъде предявено обвинение до 24 часа или съответно 72 часа (ако задържането е за тежко престъпление), лицето трябва да бъде освободено.

по-трудно се ориентира и част от пласъорите остават извън полезрението ѝ.

Реалното развитие на пазара обаче показва, че въпреки усилията на наркошефовете, мрежите продължават да работят по стария начин. Сред пласъорите пак преобладават употребяващи наркотици, а микрогрупите се разпадат в рамките на няколко седмици. Поради нестабилното психическо състояние на употребяващите наркотици правилата за безопасност се спазват отчасти и хаотично, а предаването на дозите продължава да се извършва и по стария начин. В някои от районите на София, въпреки че се продава на телефон, наркозависимите контактуват пряко с пласъора си на местата за събиране. Често подобно чувство за безопасност се дължи на предварително „платената сигурност“ при районни полицейски служители. Публична тайна е, че пласъорите знаят за полицейските хайки, а за да се избегнат подозренията, че полицията ги покрива, се жертват неудобни или случайни пласъори.

Важен въпрос за функционирането на системата е какъв е доходът на един уличен продавач. Според самите пласъори в средата на 2003 г. той се движи между 50 и 150 лв. на ден. От тези пари обаче трябва да се покрие и личното потребление на хероин. Ако има много „къси“³², както казват пласъорите, „може да паднеш до 50 лв. и като извадиш личните дози – нищо да не остане“. Съпоставянето на различните информации показва, че сумата от 150 лв. на ден, или 4500 лв. на месец, е постижима само при много малко пласъори (стари, продаващи със специален статут). От интервютата с пласъори в София може да се направи изводът, че средната сума, до която се достига дневно, е между 70 и 80 лв., но месечният доход рядко надминава 1500 лв. поради многото „лоши дни“. За сравнение в средата на 90-те години средният доход на един пласъор, работещ на добро място, е над 200 щ.д. на ден, но тогава има места, където продажбите са и за 20 германски марки дневно.

По отношение на пласъорите в различните градове има сериозни различия. Например в Пловдив преобладават шофьори на таксите от ромски произход, в Бургас продавачите на дребно обикновено са младежи, които се отличават само по *татуировките* – всеки наркошеф бележи хората си с подобни знаци. Освен че показват принадлежност към определена пласъорска мрежа, те сочат и ранга в йерархията. Най-често се татуират митични животни и източни растения. Така пласъорите обозначават териториите си, а клиентите знаят, че са попаднали на точния човек.

Когато се премине към разглеждането на следващите нива, е необходимо да се отбележи, че помежду им много трудно могат да се прокарат ясни граници. Хаотичността, непрекъснатата флукуация и сложните

³² Това е жаргонът за зависими, които вместо средно по 6 лв. на доза в София (2003 г.) продължават да плащат старата цена от 5 лв. В останалите градове дозата продължава да е 5 лв., като за Варна се твърди, че пада и до 3 лв.

антуражни мрежи правят всяко категоризиране условно. В този план второто ниво се очертава като най-ясно функционално дефинирано в сравнение с по-високите нива.

4. Третото ниво (в София) няма много ясно изразена функция – както бе подчертано, вероятно поради лошата организация и липсата на дисциплина в наркомрежите. Логично тук би трябвало да попадат лицата, доставящи дрога на пласьорите и прибиращи парите от нея. Показателно обаче за неизчистеността на ролята им е, че няма никакво общо наименование, което жаргонът на улицата да използва, когато се говори за тях. Етикетите варират от „база“ до „дильър“ (но и пласьорите също биват наричани така). Следователно е възможно ролята на уличния пласьор и тази на „доставчика“ (носещия стока) частично да съвпадат. Според излезли от системата участници на трето ниво те получават по-високо заплащане от пласьорите и във функциите им се включва също да събират парите и да се обаждат на шефовете, ако с някой от пласьорите има проблеми. От информацията как пласьорите плащат на шефовете на наркомрежите и на полицията може да се предположи, че събират вноските и посредничат. Сумата, която един „доставчик“ получава, е резултат от това колко продават пласьорите, които снабдява. Схемата, по която се работи, е следната. Пласьорът заявява какво количество му трябва и купува на грам. Най-често заявяваните количества са 5 или 10 грама. В София през лятото на 2003 г. един „уличен“ грам струва около 40 лв. (20 евро), т.е. продавачът на дребно трябва да плати съответно 200 или 400 лв. Официално доставчикът има 10 % печалба от пласьорите, но според „принципа на разреждането“ вместо 5 грама стока пласьорът може да получи 4 грама, като 40 лв. от недадения грам остават за доставчика. При трима-шестима пласьори средно, които купуват от един доставчик общо 15–30 грама на ден, доходът на доставчика може да стигне до 200–300 лв. на ден. Често се наблюдава явлението доставчик-пласьор, който също продава, когато има малко пласьори, работещи за него, или е готов да поеме допълнителен риск. С известни уговорки може да се каже, че зареждането на пласьорите е първата стъпка на изкачване в наркойерархията. Дали на това ниво доставчикът ще получи и „мениджърски“ функции, или просто ще е „депо“, зависи от поведението и качествата му.

С появата на телефонните пласьори възниква нов тип организация, в която доставчикът се оказва координатор и мениджър на пласьорите. Клиентите звънят на неговата карта, а той определя кой пласьор ще достави стоката. Друга разновидност е „движещият се доставчик“ – типични в това отношение са случаите с таксиметровите шофьори³³ (например в Пловдив).

³³ Специалната роля, която играят за организираната престъпност таксиметровите шофьори и някои фирми за таксиметров транспорт не само в Пловдив, но и в цялата страна, заслужава отделно изследване.

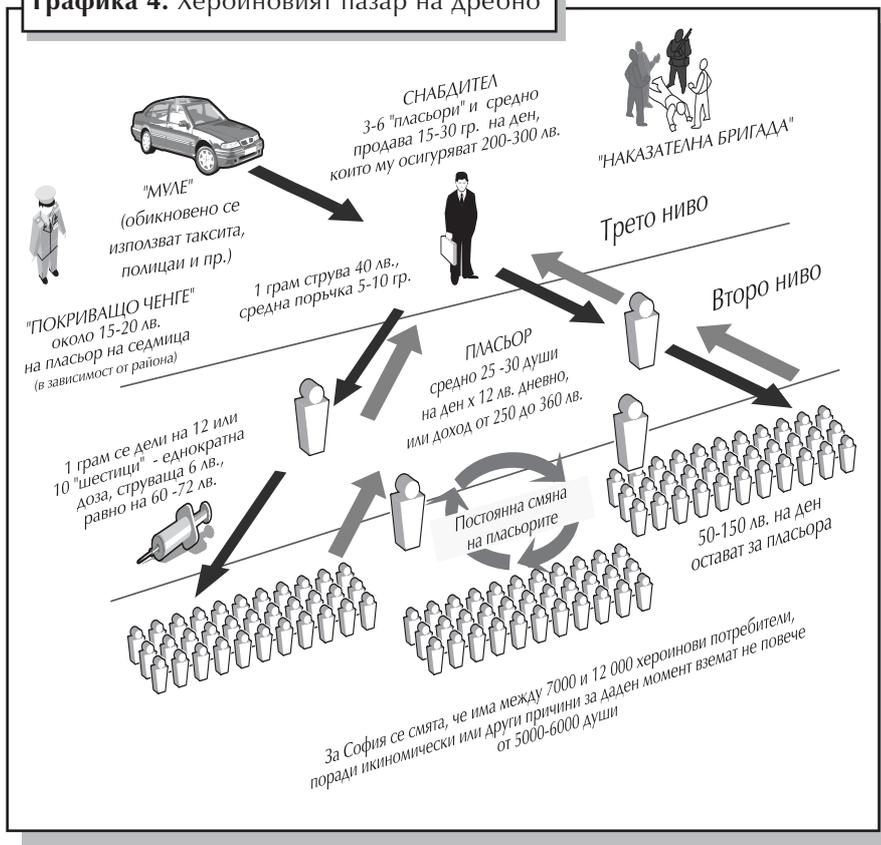
Фигурата на човека от второ ниво (на доставчика) понякога се „спестява“ от отговорника на мрежата. Изкушението е вместо да се използват доставчици да включат някой отвън, на когото да се оставя стоката срещу значително по-малки отчисления. Има свидетелства за използване на магазини, вестникарски будки, кафенета и други търговски обекти с по-дълго работно време. Сумата, която се плаща на продавачите, е между 10 и 20 лв. на ден. Като цяло обаче този модел се свързва със средата на 90-те години и в настоящия момент се смята за ненадежден. Съществуват и мрежи, особено извън София, където някой от близкия антураж на шефа (обикновено надзорникът) доставя стоката на пласьорите.

Проследяването на взаимодействието между второ и трето ниво показва как от една „шестица“ (доза от 6 лв.) 45 % остават у пласьора, а около 20 % – у доставчика (вж. графика 4). Както бе посочено, „натискът от клиентите“ води до остра конкуренция между пласьорите. През последните две години, в резултат на изключително ниското качество на уличния хероин, е факт постоянният конфликт между пласьорите. Възможно е продавачът на дребно да загуби клиенти заради по-голямото разреждане от страна на доставчика и да търси смяна. Ако случаят е такъв, шефът на района трябва да предприеме мерки. Стока може да се вземе от друг доставчик само ако собственият я е свършил, но това става единствено в рамките на „фирмата“ (доставчици, които са подчинени на шефа на района). Ако пласьорът си достави стока от източник извън района (вж. по-долу за районирането), той прави „шано“ и подлежи на сериозно наказание.

Този термин навлиза като наименование за работещите извън мрежите: т.нар. шанаджия е свободен играч, който обикновено не се подчинява на наркоорганизациите в страната и използва неконтролирани канали за доставяне на стока. В настоящия момент сред тази категория преобладават араби и представители на съседни балкански страни (вносят си за своя употреба). Те купуват по 100–200 грама стока, която е значително по-чиста от продаваната на улицата. Шанаджията работи за своя сметка и е изгодна плячка за наказателните бригади. Обикновено неговата собственост се взема от членовете на наказателната бригада. Отстраняването му е чрез разоряваща глоба и пребиване. Ако случаят е по-тежък, той се осакатява.

Като специален вид участник в мрежата на трето ниво трябва да се посочи фигурата на „мулето“ (използваме го по аналогия с наркотрафика, без да имаме точно съответствие на вътрешния български пазар). Функцията на този тип участник е да осигури стока за доставчика. Това може да се случи по различни схеми. Например да докара стока на улицата или доставчикът да отиде да го вземе от „адреса“. Като „мулета“ се използват много сигурни хора, обикновено с дълга криминална биография. За да се минимизира рискът, за прикритие служат шофьори на таксите, шофьори, зареждащи търговски обекти, и дори полицаи (слу-

Графика 4. Хероиновият пазар на дребно

чаят в Сливен)³⁴. При задържането на такива лица са откривани между 100 и 200 грама хероин. Съществуват и т.нар. големи складове, където се държи цялата стока за месеца. В столицата е известно, че има два-три такива склада. При разбиването на голям склад в София (август 2002 г.) са намерени около 5 кг хероин.

От интервютата става ясно, че пласьорите не общуват пряко с шефовете си. Обикновено пласьорът познава „шефа на района“ лично, но винаги общува с подшефове – „наместници“. Вероятно тези по-малки шефове изпълняват при нужда и ролята на доставчици. Следователно те също би трябвало да са на трето ниво. От разказите излиза, че тези шефове „не пипат“ стоката оперативно, но

имат непрекъснат „оперативен“ контрол над мрежата чрез подчинените си. Според разкази на бивши и настоящи пласьори срещите между големите босове и хората от второ ниво са от време на време или при кризи в системата.

5. Четвърто ниво. Ролята на участниците тук често се слива с тази на трето ниво – по същите причини, които бяха посочени за трето ниво. На четвърто ниво са т.нар. шефове на райони, за които работят всички в йерархията под тях. Същевременно противоречивите отношения, в които тези шефове се намират в София, показват, че не може да се говори за стройна симетрична пирамида. Често в една мрежа има няколко шефове, които „си разделят властта“ и сред които няма ясна субординация.

Моментната структура (2002–2003) на четвъртото ниво в столицата е резултат от продължителен процес на сблъсъци и договаряния между групировките, като окончателното преразпределяне е след убийствата на Поли Пантев³⁵ през пролетта на 2001 г. и Лъоня Джуджето през есента на с.г. Дотогава в София се продава за определен „шеф“, който обик-

³⁴ Вж. „Вътрешни новини“ – БТА, 25 септ. 2002; в. „Сера“, 3 септ. 2003.

³⁵ Поли Пантев е застрелян на 9 март 2001 г. на о. Аруба. Смята се, че е контролирал доставките на хероин и кокаин, но не се е занимавал с вътрешния наркопазар.

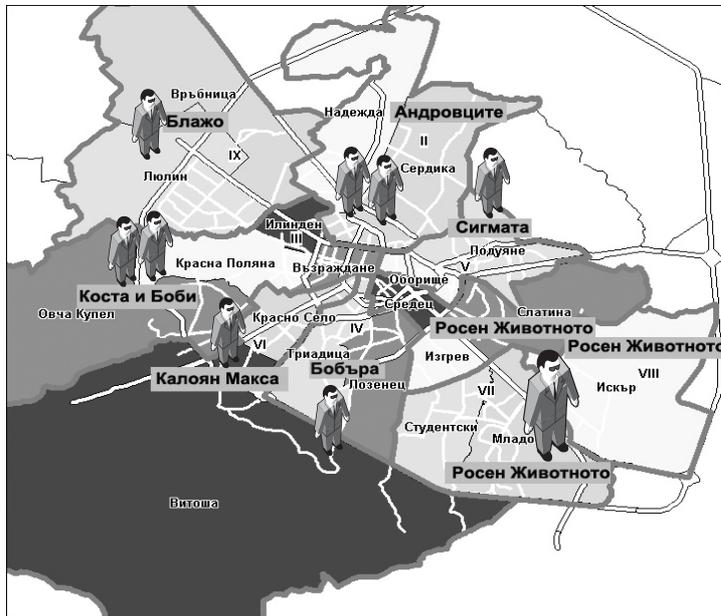
новено контролира отделни места. Типичната организация включва шеф, който има 5, 10, 20 пласъори на улицата заедно с доставчици и принадлежи към едно от двете групирания около бившите ВИС или СИК. Необходимо е да се уточни, че до лятото на 2002 г., въпреки периодичните напрежения между двете групировки, винаги е постиган баланс. След преговори между шефовете на четвърто и пето ниво се стига до **принципа на териториално разделяне, като за очертаването на зоните на влияние се използва структурата на полицейските райони.** Възприема се принципът всеки пласъор да има определена територия и да „принадлежи“ на собственика на района. Продаването в чужд район дори в рамките на стотина метра, вземането на стока от външни източници или работата за друг шеф на район се наказват (от глоба през пребиване до осакатяване).

Избраният принцип при разделянето на столицата неслучайно следва районните полицейски управления. Според пласъорите това се дължи на ключовата роля, която полицията играе в преразпределянето на територията³⁶. Без контакти в съответното полицейско районно управление опазването на територията не е възможно. Типичната вноска за полицейски шеф, натоварен с работа по наркотиците в едно районно, е около 15–20 лв. на пласъор седмично. Колко дава шефът на района отгоре за това, че не се пипа системата, зависи от личните договорености с полицейския началник³⁷, но сумите варират между 10 000 и 20 000 лв. годишно. Известно е, че извън общите споразумения „при инциденти“ пласъорите, доставчиците и шефовете плащат допълнително. Например при хванат пласъор се плаща между 500 и 1000 лв. за заловено пакетче. При залавяне на 200–300 грама на трето ниво се стига до 10 000–15 000 лв. „глоба“. Данните за договореностите с полицаите са фрагментарни и са предимно за Трето, Четвърто и Шесто районно управление на столицата (според някои полицаи причината да се знае за тези райони е, че те са „най-пробитите“). „Пробивите в полицията“ са на различно равнище. Ако не може да се достигне шефът, работи се с неговите подчинени. При трима-четирима души в отдел е възможно шефът да не взема, но типичната картина е поне половината от подчинените да се възползват от позициите си. Парадоксално е, че хора, за които има данни за

³⁶ Корупцията в правоохранителните и правораздавателните институции има ключово значение за развитието на престъпността в България. Специални анализи по темата бяха направени от *Коалиция 2000* (вж. www.anticorruption.bg). Темата е многократно дискутирана и от политическото и професионалното ръководство на Министерството на вътрешните работи.

³⁷ Сред пласъорския фолклор на второ и трето ниво се споменават различни имена на офицери от полицията, започващи с директори на райони в София и завършващи с бивш шеф на отдел „Наркотици“ в Национална служба „Полиция“. За част от имената има потвърждение, че е имало проверки в системата на Министерството на вътрешните работи.

Графика 5. Разпределение на София според известните „отговорници“ от четвърто ниво в йерархията

злоупотреби, се преместват от един район в друг.

По сведения на пласьори, полицаи и експерти от специалните служби столицата в настоящия момент е разделена на около девет района, следващи структурата на полицейските районни управления, и шефовете са разпределени по следния начин (вж. графика 5):

- първи район – Росен Животното³⁸ (сега е в Италия и ръководи посредством свои хора – Гунди и Лъчо);
- втори район – Андровците – става дума за двама души, но интересното е, че който и да е новият втори човек, все Андрого наричат;
- трети район – Коста и Боби;
- четвърти район – Бобъра (преди са били и Хамстера, и Наско, но сега са му подчинени);
- пети район – Сигмата;
- шести район – Калоян Макса (преди е бил станалият известен Илиян Версанов);
- седми район – Росен Животното;
- осми район („Дружба“) – Росен Животното;
- девети район („Люлин“) – Блажо (опитват да го сменят от пролетта на 2003 г.)

Важна характеристика на четвърто ниво е, че от него се управляват **адвокатите** и т.нар. **наказателни бригади**. Тези две групи имат важна роля за състоянието и функционирането на мрежите.

За разлика от адвоката, обслужващ търговска компания, обслужващият наркоструктури, т.нар. **черен адвокат**³⁹, обикновено е работил или в системата на Министерството на вътрешните работи, или като следовател по наказателни дела, прокурор, съдия. Типичният черен наркоадвокат атакува системата на всички равнища – от районното полицейско управление, където е осъществено задържането, през дознатели и сле-

³⁸ Където се споменават конкретни лица, ще бъдат използвани прякорите, с които са известни от средствата за масово осведомяване.

³⁹ Обикновено това са юристи, свързани със сиви и черни структури, включително и наркоструктури, с добра практика в различни дела по тежки нарушения според Наказателния кодекс.

дователи до прокурори и съдии, т.е. опитва се да я „пробие“ на всеки стадий на досъдебното и съдебното производство. По тази причина те не само са адвокати, защитаващи своите клиенти, но имат особено засилена посредническа функция. Показателно за тази тяхна роля е, че хонорарите им обикновено се формират като процент от парите, които би трябвало да се платят за спасяването на съответния член на организацията. Колкото по-тежки са случаите и по-голяма е сумата, толкова по-сериозни са хонорарите, които реализират черните адвокати. Важна специфика в тяхната работа е, че работят „като мрежа“. Случаите се разпределят в зависимост от „влиянието“ на дадения адвокат в съответните райони или части на правозащитната система. Например един адвокат работи с обвинените в Трето районно в София, защото е бил следовател там, друг – в Четвърто, защото е работил в районното като офицер от полицията и т.н. Повечето дела – например в София, се покриват общо от около двадесетина адвокати. Адвокатите извършват и допълнителни посреднически услуги, като например уговаряне на „жертви“⁴⁰ с полицията, пускане на информация в медиите и пр. Необходимо е да се уточни, че освен покриването по райони и тук е налице относително ясна йерархия – с обикновените пласьори се занимават „младшите“ представители на тази група. За разлика от обикновения адвокат черният рискува физическо наказание при неуспех. Като цяло обаче адвокатите имат изключително важна роля за устойчивостта на мрежата. Лоялните улични пласьори виждат, че дори и при грешка, възможността да не попаднат под ударите на закона е относително голяма.

Особено важна роля за функционирането на йерархията и принципа на райониране имат **наказателните бригади**. Без насилието, което тези специални групи осъществяват, не би било възможно да се контролират нито разпределението на доставките, нито териториалните нарушения. Според наличната информация големи наказателни бригади – подобно на тези през периода 1994–1997 г. – вече са трудни за поддържане. На тяхно място всеки шеф на район има по трима-четирима души („една кола хора“), поддържащи дисциплината. Възможно е един-двама от тях да са лични телохранители на шефа. Типичното сплашване на пласьора обикновено се извършва от двама-трима души, а когато трябва да се вземат „по-сериозни мерки“, се събират до десетина души, като се мобилизират хората от три-четири района. Обикновено наказателните бригади се използват допълнително и в други сфери на организираната престъпност – за събиране на лихви, за наказване на сводници, притежатели на заведения и пр.

Наказанията, които се налагат, могат условно да се степенуват в три нива: 1) глоба – в зависимост от тежестта на нарушението лицето плаща

⁴⁰ За да се избегне подозрението, че дадено районно не си върши работа, се уговарят с „покриващите шефове“ определен брой жертви от пласьори на второ ниво.

определена сума, която варира от няколкостотин до няколкохиляди лева; 2) пребиване – отново има степени на пребиване, но се избягват чупене на кости и тежки наранявания; 3) осакатяване – варира от чупене на пръсти до чупене на двата лакътя, двете капачки на коляното и пр. (трудно-възстановяващи се или невъзстановяващи се кости).

Проучването за разходите за поддържане на наказателните бригади показва, че участник в малка бригада взема около 300 лв. на седмица плюс екстрите – кола, мобилен телефон, „пиене и ядене в заведенията на шефа“, „проститутки от контингента на шефа“ и т.н. Глобите на пласьорите и отнетата собственост са за наказателната бригада. Шефът на бригадата взема около 1500 лв. на седмица. Шефовете на наказателните бригади също имат особен статут, като могат да имат и собственост в бизнеса. Въпреки парадокса член на наказателна бригада да взема по-малко от уличния пласьор повечето източници потвърдиха тази информация. Обяснението е, че пазарът на „силови услуги“ се е свил и равнището на заплатите трябва да се съобразява с нормалните охранителни фирми, където работещите имат два-три пъти по-ниско заплащане от тези в наказателните бригади.

Важно е да се каже, че на това четвърто ниво се срещат непрекъснати ротации – издигания и сваляния в рамките на месеци. Заедно с шефовете на районите непрекъснато са налице поне още един-двама „малки шефове“ с не особено ясна йерархична позиция⁴¹.

6. Пето ниво включва т.нар. **големи шефове**. За тях средства за масово осведомяване, полицаи и политици често говорят, че имат дълги досиета, но поради редица причини, които настоящият текст няма амбицията да анализира, са „недостижими“ за правосъдието. **Най-важната характеристика на тяхната дейност е, че имат устойчив бял бизнес, доказващ значителни доходи. Същевременно легалната им дейност е свързана със сиви и черни икономически дейности, които осигуряват голям допълнителен финансов, организационен и човешки ресурс за разширяването ѝ.** При натиск в черния или сивия сектор на дейността активността в заплашеното направление бива редуцирана или дори прекратявана. **Този постоянен преход по веригата бяло-сиво-черно прави изключително трудно стигането до истинските шефове от пето ниво.** За тях наркоразпространението е само един от ресорите, като обикновено не се занимават с оперативна дейност: кой къде да стои в йерархията, кой колко да внася,

⁴¹ Това дублиране и редуублиране на нивата звучи в интервютата от пласьорите така: „работих за Боце, под него е Митко Бабата“. Същевременно Боце, който е шеф, се оказва, че работи за Митко Руски, а той „се бил разбрал с Клюна“... Разказите са доста противоречиви от типа, че Клюна искал да преразпредели територията и същевременно работи и за Косьо Самоковеца и Мето Илиянски. А пък „Киро Японца вече работи само в мах’лите“, но имало райони, откъдето „още получавал“, и т.н.

кого ще наказват... Те договарят разпределянето на районите и какво може да се развие (сега развиват малките градчета). Във връзка с това заслужава да се отбележи, че според участващите в наркорежите установилата се представа за противопоставяне между ВИС и СИК е по-скоро митология, защото всичко се разпределя. За подобно състояние на нещата говорят и експертите от специалните служби. Те твърдят, че българският наркопазар се движи към картелизиране. От началото на 2002 г. се смята, че старият тип делене на „хора от ВИС и СИК“ вече не съществува. В настоящия момент „смесването“ е стигнало до такова равнище, че те са почти неразличими.

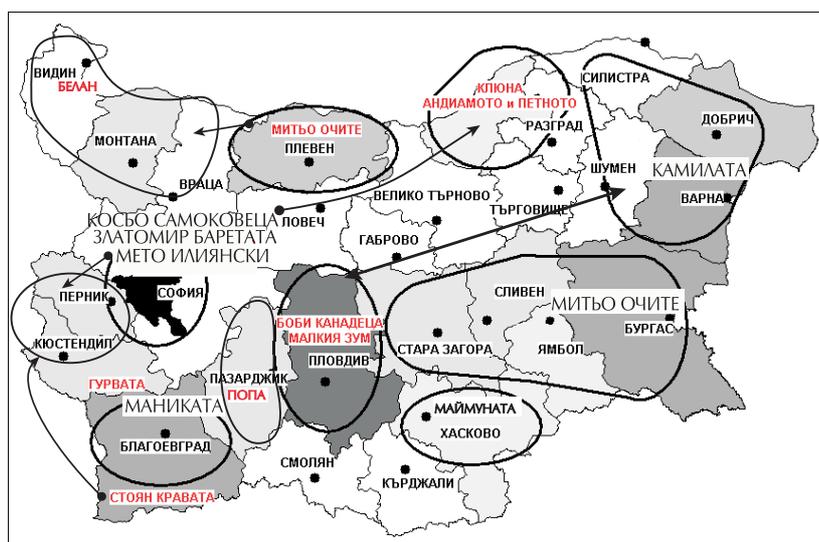
Изнесените разследвания в средствата за масово осведомяване, пот-

върдени и от полицейски източници, делят страната на три големи местни организации. Например за София се твърди, че има почти пълен синхрон между трима „големи шефове“: Косьо Самоковец, Златомир Иванов и Мето Илиянски⁴², като за последния се смята, че се е оттеглил, а нашумелият Киро Японеца отдавна е изпаднал. „Тримата на върха“ влизат в бизнеса някъде към 2001 г. Другите по-значими участници са идентифицирани като Иво Гела във Варна и Митьо Очите в Бургас.

Човекът, за когото обаче най-често се говори, че се занимава с оперативното ръководство в София, е Ключа. Другото често споменавано име е Демби⁴³, който се смята за наместник на Ключа.

Двамата предизвикаха серия от статии в средствата за масово осведомяване, а интервюирани пласъори и полицаи потвърдиха, че през последните една-две години наистина управляват столицата. Най-ясното доказателство за възможностите им е, че „имат най-силната наказа-

Графика 6. Разпределение на страната според известните „отговорници“

⁴² Имената се споменават в над 300 публикации през последните две години: вж. 168 часа, 23 май 2003; 168 часа, 31 ян. 2003; Капитал, 17 авг. 2002; Капитал, 11 ян. 2003.

⁴³ Вж. Труд, 19 авг. 2003; 24 часа, 21 авг. 2002; Тема, 26 авг. 2002; Монитор, 14 септ. 2002; Банкеръ, 28 юни 2003.

⁴⁴ Интервюирани дългогодишни пласъори разказаха в детайли каква изключителна специализация има в групата и колко строга е дисциплината. Трудно е да се прецени доколко тези разкази са свързани с личен опит и доколко са резултат от публикуваното в средствата за масово осведомяване. Необходимо е да се уточни, че групата на бай Добри стана известна от медиите след ареста на Николай Добрев

телна бригада“, която при необходимост може да се събере от районите (до 30 души). Важно е уточнението, че този тип наказателни бригади не стигат до крайности. Те биват използвани за плашене и наказания (описаните три степени), но не и за убийства. В няколкото случая, когато групи са използвали огнестрелно оръжие, това е било неефективно. Смята се, че при прилагането на крайни средства „шефовете на четвърто и пето ниво обикновено са наемали или групата на бай Добри⁴⁴, или чужденци“. Ако се обобща, старите пласьори познават лично хора като Ключа и Демби, но за „тримата на върха“ вървят популярни слухове. Може да се каже, че хората, които имат тази междинна позиция (между четвърто и пето ниво), като Демби и Росен Животното, проявяват типичната „лоша дисциплина на средното ниво“, позната от времето на силовите групировки през периода 1994–1998 г. Смята се, че след края на периода на „разсипването“ (хероинът, който е оставал в България за плащане на услугата прекарване през територията на страната) и преминаването предимно към пряко купуване от Турция, хората от средното ниво започват все по-често да играят за своя сметка.

7. Размер на хероиновия пазар. След анализа на структурата на хероинового разпространение и функционирането на наркорежата, възниква въпросът какви са средствата, които този пазар генерира. Изчисленията, които могат да се направят за хероиновия пазар в България, показват, че оценките за размера му силно варират поради големия диапазон, в който се движат изходните данни. При средни разходи на едно лице от 10–15 лв. на ден и при 15 000–25 000 наркозависими хероиновият пазар би трябвало да е **в рамките на 55–135 млн. лв.** Тази оценка може да е чувствително завишена, тъй като зависимите невинаги успяват да употребяват хероин всекидневно – повечето от време на време спират в опит да преодолеят зависимостта.

8. Кризата. Описаната структура и функциониране на наркорежата в София са ориентирани за състоянието на наркоразпространението в неговата зрялост. Настъпилите промени обаче от есента на 2002 г. дават основание да се предполага, че наркоорганизацията започва да се разпада. Съществуват многобройни симптоми, показващи, че може да се говори за **системна криза в разпространението на хероин**. Промените протичат изключително бързо и дали описаното ще продължи да е валидно, зависи от случващото се след средата на 2003 г. За настъпването на кризата способстват серия външни и вътрешни събития. Към външните фактори може да се отнесе промяната в потребителското поведение на някои от големите западноевропейски наркопазари – преминаване от хероин към кокаин. Доколко това прев-

и още петима души в края на август 2002 г. Арестуваните са бивши барети и на мястото на задържането им беше намерено голямо количество оръжие, муниции и експлозиви. Прокуратурата нарече групата „фабрика за убийства“. По време на следствието стана ясно, че много от обвиненията няма да издържат в съда. Предстои съдебен процес.

ключване води до намаляване на хероиновия транзит през България и оттук до изменение на вътрешния хероинов пазар, е трудно да се каже. Друга важна индикация за промяната е засилената активност от страна на турските служби за сигурност (довела до серия разкрития), като се предполага, че в резултат на това има трудности за българските нарконосителите в контактите им с турските хероинови лаборатории.

За разлика от външните промени във вътрешен план за настъпилите сътресения на почти всички нива може да се говори с много по-голяма увереност, което по-долу ще бъде изложено накратко.

На първо ниво се наблюдава **общ и постоянен спад на употребяващите хероин**. Причините за това са няколко:

- Демографският спад – устойчиво намаляващата раждаемост през 80-те години на миналия век води до моментната ситуация, при която младите хора, които навлизат във възраст за употреба на наркотици, са по-малко от предходните години (коhortите, т.е. родените през всяка година, са по-малки във всяка следваща година).
- Натрупаният опит с употребата на хероин. В резултат на хероиновата епидемия от края на 90-те години ужасяващи примери вследствие на употреба има в почти всяко училище и квартал на големите градове. В резултат дори деца с девиантно поведение предпочитат да се въздържат от експерименти с хероин.
- По-малкият брой нови зависими в резултат на спадащото качество на уличния хероин (според данните от химическите анализи). Налице са индикации, че броят на „закачващите се“ сред опитващите е спаднал рязко.

В резултат на тези обстоятелства за разлика от периода 1993–2000 г., когато наркомрежите реализират прираст през всяка следваща година, налице е тенденция към спад в приходите. Натискът отдолу създава силни напрежения в наркомрежите – потвърдено е както от уличните пласьори, така и от оперативните полицейски данни. От началото на 2002 г. се наблюдава спад на средния брой клиенти, обслужвани от един уличен пласьор (от 30–40 на 20–25 към средата на 2003 г.), и съответно намаляване на доходите им. Последици от това са трудностите при намирането на нови пласьори и непрекъснатите конфликти помежду им. Кадровата криза на уличната мрежа се описва от старите пласьори така: „През последната година в някои райони са главно млади момчета, които непрекъснато ги ловят“.

Кризата отдолу съвпада с криза отгоре, която на четвърто и пето ниво според полицаи и пласьори започва след смъртта на Поли Пантев и се изостря още повече с убийството на Леонид Фотев – Лъоня Джуджето⁴⁵. Дотогава Лъоня Джуджето поддържа баланса между различните групи в наркомрежите на София, разделени на два лагера – ВИС и СИК. През

⁴⁵ На 16 септември 2001 г. Лъоня Джуджето е заклан от Петър Петров – Кюстендилец под въздействие на кокаин.

лято на 2002 г. процесите стават неудържими. Има много индикации да се предполага, че кризата започва, след като шефовете на четвърто и пето ниво се сблъскват за неуредени сметки след легализацията на капиталите през есента на 2001 и пролетта на 2002 г. – предимно твърде големи инвестиции в туризма⁴⁶. Катализатор на кризата е стрелбата срещу един от шефовете на четвърто ниво – Илиян Версанов, който говори пред полицията, за да се подсигури срещу екзекуция.

В резултат на показанията на И. Версанов започва процес срещу Ключа, обявен за издирване през есента на 2002 г. Арестувани са по-голямата част от бригадата му: Демби, Роко, Бисер И., Александър В. – Зелката, Кирил К. – Бакшиша, Цветан Д. и Росен П. На 10 септември 2002 г. е арестуван и Г. Нацев, след като криминалистите установяват, че той е стрелял по Версанов с автомат „Калашников“, осигурен от Росен П.

Стрелбата е ответен удар на Ключа, който на 27 юни 2002 г. е ранен от неизвестен снайперист на терасата на собствената си къща в квартал „Княжево“. Самият той се предава в столичното следствие на 21 януари 2003 г. и прекарва известно време в затвора. В момента Ключа е на свобода срещу парична гаранция в размер на 4500 лв., потвърдена от Софийския апелативен съд на 9 май. На свобода, но срещу 3000 лв., е и Демби. Според последни данни от седемте членове на групата на Ключа в ареста е останал само един.

Срещу Ключа и хората му са повдигнати обвинения за „опит за убийство на Илиян Версанов по начин и със средства, опасни за живота на мнозина, извършен след предварителен сговор“. Освен за това Бисер И., Росен П. и Георги Н. ще отговарят пред съда и за незаконно притежаване на оръжие. Според източници от съда събраните досега доказателства по делото са достатъчни наркодильрите да бъдат осъдени⁴⁷.

В резултат на задържанията на ключови фигури като Ключа и Митьо Очите (подобни обвинения са повдигнати в Бургас) и техните обкръжения дисциплината сред играчите на големите наркопазари започва да се влошава. С продължителното им отсъствие от „оперативната координация“ се стига до ситуация, в която шефовете на четвърто ниво започват

⁴⁶ Най-популярното обяснение сред криминалните и сивите босове е, че в началото на август 2002 г. става ясно, че е надценена възвращаемостта от туризма и високите лихви по „черните кредити“ се оказват необслужваеми (поради трудности с нормалните банкови кредити криминални структури дават пари срещу много висока лихва). Необходимо е да се уточни, че последиците от „инвестициите в бял бизнес“ са доста многопланови. Според адвокати, обслужващи лидерите на криминалните и сивите структури, основният проблем е в неяснотата на „устните договори“ и отсъствието на традиция да се спазва договорът. Конфликтите са не само за дългове, но и за непредоставяне на собственост, партньорство с конкуренти и пр.

⁴⁷ в. „Банкеръ“, 2 авг. 2003.

да работят предимно за себе си. Показателно в това отношение е как след кризата от лятото на 2002 г. на уличните пласьори вече не се дават готови дози хероин – метод, който се използва, за да се предотврати разреждането⁴⁸. Последиците са разпадане на дисциплината в мрежите на второ и трето нива, а безогледното използване на наказателните бригади през лятото на 2002 и 2003 г. допълнително влошава ситуацията. За кризата във високите нива допринасят и опитите на най-големите шефове да излязат от наркобизнеса. Това води до намаляване на финансовия ресурс поради желанието да се извадят колкото може повече пари от черния сектор и да се влагат в белия. Резултатът е изключително ниското качество на хероина, който се купува от Турция. Според данни на НСБОП чистотата на хероина на едро е спаднала до 10–12 %, при положение че през 1999–2000 г. е била толкова на второ ниво. Сега уличната доза хероин е около 4 %, но има квартали и градове, където стига и до 2 %.

Б. Пазарът на меки наркотици

След като в края на 90-те години на ХХ век големите криминални организации навлизат в продажбите на меки наркотици (марихуана, хашиш и други форми на канабис), пазарът през 2003 г. остава разделен между дребни дилъри, които контактуват пряко с производителите и продават на „приятелски групи“ и криминални организации. Естествено, това разпределение не удовлетворява организираната престъпност и затова периодично се осъществяват кампании за отстраняване или поставяне под контрол на независимите дилъри. Според данни от полицията в повечето от големите градове на страната „улицата“ (**публичните места за продажба на трева**) **периодично попада под контрола на големите криминални структури**. Известни са различни методи за осигуряване на този контрол, като например белязане на стоката⁴⁹, проверки на употребяващите в заведенията, където се пуши трева. Според независимите дилъри част от кампаниите, които полицията осъществява срещу продаващите, е свързана с „насочени сигнали“ до нея с цел да се разчисти теренът. Примери в София са операциите срещу продажбите в Студентския град и централните градинки (Паметника на Съветската армия, Паметника на Патриарх Евтимий и др.). Въпреки тези усилия пазарът продължава да е труден за контролиране от страна на организираната престъпност. Основната причина е, че „прагът за влизане“ на неза-

⁴⁸ За да се ограничи възможността за разреждане на първо и второ ниво, дозите се подготвят предварително във формата на т.нар. ленти. Те са залепени на лента и на пласьора на първо ниво му се отрязва лента със съответното количество дози – например 60 в зависимост от клиентите, които се знае, че има, и той дължи съответните суми. Лентите са ефективни и като контрол за второ ниво. За разлика от София използването на готови дози продължава в по-малките градове, доказателство за което е залавянето на много готови дози (в Русе и Плевен).

⁴⁹ В София тази практика е известна като слагане на печати върху пликчетата с трева и дори на хартията, от която е свита цигарата.

висим дилър е много нисък. Предпоставки са лесният достъп до суровина и ниската ѝ цена. Типичните биографии на продаващи меки наркотици са на ученици от средните училища и студенти, които са си намерили „нива, за да не плащат на мутрите“. След като са си осигурили личното потребление, те започват да печелят от излишъка, продавайки в затворения си кръг. Съществуват и „млади предприемачи“, които влизат на пазара само заради печалбата. Сблъсъкът с организирани криминални структури обикновено произтича, когато „приятелският кръг“ се разшири или съответната групировка „залови“ потребител от кръга на независимия пласьор.

Необходимо е да се отбележи, че освен многото „приятели пласьори“ съществува значителен процент употребяващи, които сами си отглеждат канабисови растения поради добрите климатични условия и вече развитата търговия със семена.

Към изброените проблеми, пред които са изправени големите криминални групировки, трябва да се прибави и **малкият по обем пазар на мека дрога**. Според световния опит почти 90 % от употребата е от редовни потребители. Преизчислено като количество за България, става дума за около 4000–5000 кг годишно. Както е известно, цената на един килограм на дребно се движи между 800 и 1000 лв., или общо между 3,2 и 5 млн. лв. Освен относително малкия пазар продаващите за криминалните групировки не могат да се възползват и от нововъведението за сигурност – поръчките по мобилни телефони. Ниската цена на меките наркотици прави в настоящия момент подобна поръчка твърде скъпа.

Същевременно организираната престъпност в страната не може да си позволи да изостави пазара на меки наркотици. Защото преди всичко той е най-големият по брой потребители. Както показва анализът на търсенето (вж. част втора), потребителите на мека дрога са около 30 000–50 000 редовно употребяващи и още толкова инцидентни. В сравнение обаче със Западна Европа и бившите социалистически страни, като Полша, Чехия, Унгария и Словакия, равнището на „проникване“, на „опитвалите“ от 1,5 % е твърде ниско и може да се очаква постоянен ръст в близките години. Потвърждение за подобно очакване са регистрираните нива в средните училища (достигащи в някои градове над 30 %). На второ място, според експертни оценки, доходите от продажбите на хероин спадат и се очаква да продължат да намаляват – следователно меките наркотици са добра допълнителна възможност за организираната престъпност.

V. Пазарът на синтетични наркотици

Както беше казано в първата част, производството на амфетамини в България има дълга история, а след 1998 г. – в резултат от усилията на организираната престъпност – тази група психоактивни вещества започва да се налага масово и на вътрешния пазар. На практика продажбите

на синтетични наркотици, както и на хероина, са почти напълно контролирани от големите криминални структури. Колкото до вътрешното потребление, то се задоволява предимно от производство в страната и може да се предполага, че също се организира от големите криминални структури в България. Същевременно за част от заловените трафиканти и работещите в разкрити от специалните служби лаборатории може да се твърди, че участват в относително малки престъпни организации, изнасящи амфетамини за Близкия изток. Може да се предполага, че съществуват **две паралелни системи за производство на синтетична дрога**. Едната е насочена към вътрешния пазар и част от българската организирана престъпност, докато другата – навън, а в нея участват много самостоятелни криминални предприемачи. Съпоставянето на заловените количества по границите с данните от изследванията за вътрешната консумация показва, че **производството за износ е неколнократно по-голямо от това, което може да бъде усвоено от вътрешния пазар**. В резултат то трябва да се съобразява с изискванията на близоизточния пазар, да поддържа много ниска цена, което пък води и до много ниско качество. Вероятно това е основната причина за ниското качество на предлаганите у нас синтетични наркотици.

Развитието от началото на 2003 г. показва нова изключително опасна тенденция. Със спада на потреблението на хероин организираната престъпност се ориентира към засилено предлагане на синтетични наркотици. От серията дълбочинни интервюта с дългогодишни зависими от хероин, проведени през пролетта и лятото на 2003 г., става ясно, че **вълната на смесена употреба на хероин и амфетамини е всеобхватна**. Същевременно, ако до средата на 2002 г. типичната употреба сред подрастващи е предимно приемане на прахчета и хапчета, в настоящия момент все по-масово става „смъркането“ на амфетамини, като се имитират техники, познати от употребата на кокаин. Активното вещество се разделя на части, оформя се на линии, смърка се с тръбичка и пр.

В това отношение може да се направи аналогия със Западна Европа. Там през последните няколко години протича процес, в който употребяващите хероин преминават към кокаин. За страна като България подобно „превключване“ е трудно осъществимо поради твърде високата цена на кокаина. Затова амфетамините се оказват естественият евтин заместител, или както някои експерти казват, това е „кокаинът на бедните“.

За съжаление, за „превключването“ от хероин към амфетамини информацията все още е твърде малко и тя е фрагментирана. Според полицията и специалните служби, които също регистрират тази тенденция, в резултат на хероиновата криза много от шефовете на четвърто и пето ниво се опитват да преориентират своите хероинови мрежи за разпространение към амфетамини. До началото на 2003 г. хероиният пазар и пазарът на синтетични наркотици са много различни и са ясно „физически“ обособени. Например пласъорите на амфетамини работят предимно по заведенията и предлагат на място, а хероиновите, както беше

казано по-горе, работят на телефон и доставят стоката или правят срещи. Сега от полицейски оперативни анализи и от интервютата с наркоупотребяващи става ясно, че в част от големите градове е налице сливане на двете мрежи. Българските наркоорганизации се опитват да се възползват от съществуващия добър производствен и човешки потенциал.

Осъществените залавяния от полицията през лятото на 2003 г.⁵⁰ показаха, че архитектите на тези производства се опитват да затворят процеса производство – разпространение, като отрежат скъпата, рискована и намираща се извън страната част от системата. Иновативното и различното е, че при новите производствени мощности те се стремят да разширят максимално броя на участващите в производството лаборатории. Наркоорганизациите не само са усвоили старата, съществуваща в България технология за производство на амфетамини, а са се опитали да я „масовизират“, като я превърнат в „проста като технологията за дестилация на алкохол, масово използвана от средния българин“. Целта е да се създадат няколкостотин лаборатории, работещи умишлено само от време на време – за да се минимизира рискът. **Конструкцията**, която са създали архитектите на системата, **наподобява известната кокаинова схема на „пясъчния часовник“**⁵¹. Според тази схема в най-широката (най-горната) част на обърнатия триъгълник са „работниците“ – стотици хора, които получават евтино оборудване, прекурсори и точни инструкции (минимизиращи грешките в максимално опростената технология). По-надолу са няколко десетки куриери, занимаващи се с пренасянето на прекурсорите, субпродуктите и готовия амфетамин. В предпоследното ниво влизат хората, организиращи вноса на прекурсори⁵², химик-технолозите⁵³, а на най-тясното място на схемата са шефовете. След това започва нормалната пирамида, която е подобна на тази при разпространението на хероина (вж. графика 7) – на най-горните нива са разположени шефовете на разпространението, следват доставчиците, стотиците улични пласьори, за да се стигне до най-широката част на пирамидата – десетките хиляди употребяващи. Новото е, че

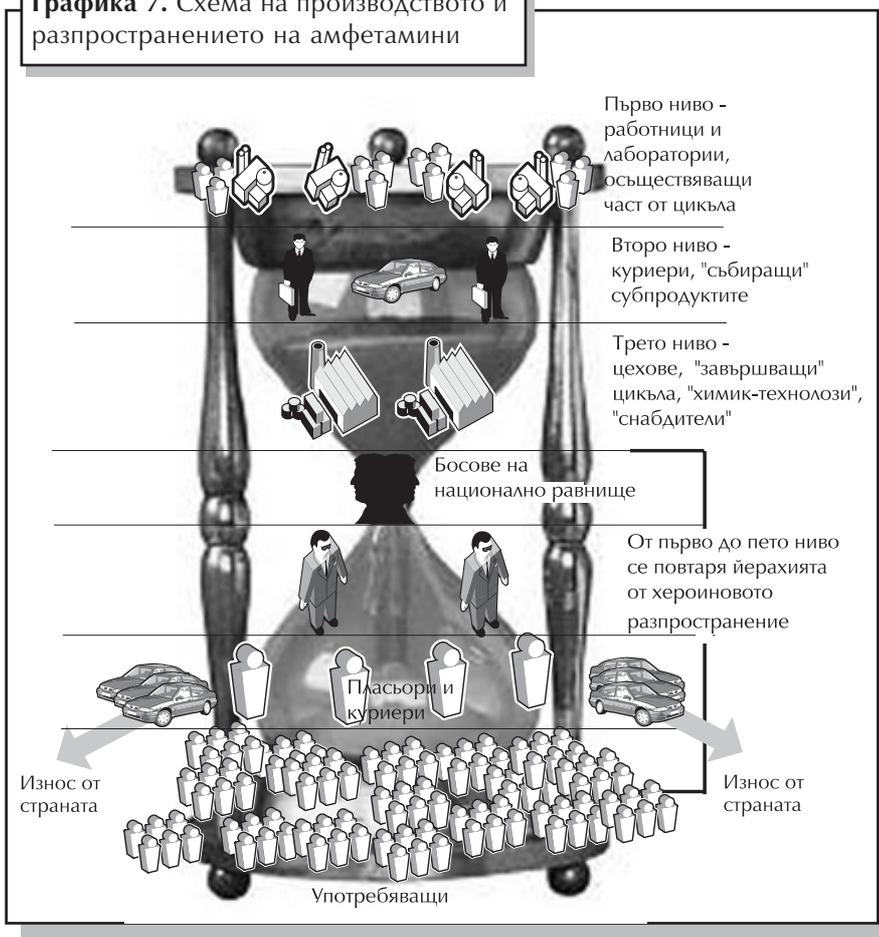
⁵⁰ За първи път се разкриват лаборатории, които произвеждат предимно за българския пазар. До 2003 г. са разкрити 13 лаборатории, произвеждащи за износ. Подобна тенденция се наблюдава и при заловените куриери, пренасящи големи количества амфетамини.

⁵¹ Reuter, P. Do Middle Markets for Drugs Constitute an Attractive Target for Enforcement, 2003.

⁵² Съществуват сериозни подозрения, че за да се избегне рискът от преминаването на границите, са създадени производствени мощности за „тотален синтез“ на прекурсори.

⁵³ Според експерти от специалните служби има многобройни индикации, че някои от най-известните български химици са били подложени на натиск и вербуване от страна на организираната престъпност. С особено внимание се ползват тези, които са имали участие в разработването на технологията за производство на каптагон. Като доказателство се сочат показното убийството на дъщерята на един от най-известните химици и залавянията на други по време на работа с химикали, за които, без да са под контрол, се подозира, че са част от екзотични технологични решения за производство на амфетамини.

Графика 7. Схема на производството и разпространението на амфетамини

скъпите квалифицирани химици не се подлагат повече на риск. Идеята на схемата „пясъчен часовник“ е, че рискът вече се поема от най-ниско седящите в йерархията – „работниците“ в лабораториите, които имат същата функция като пласьорите на улицата – да са бързо заменени без големи финансови загуби. В този план лабораториите са пръснати из цялата страна в малки населени места и произвеждат по няколко килограма субпродукти, или в крайните звена – няколко килограма амфетамини. За да функционира тази схема, ключово значение имат звена, описани в хероиново разпространение, като наказателни бригади и черни адвокати.

Оценката на приходите, генерирани от употребата на синтетични наркотици, е изключително трудна задача. Поради

описаната тенденция за рязко нарастване на амфетаминовата употреба не могат да се използват данните от представителните изследвания. Освен това е налице неритмичност на употребата (в зависимост от сезона, при определени събития и пр.) и големи ценови различия във времето и мястото (от 0,50 до 15 лв. за доза).

Г. Българската организирана наркопрестъпност: възможни сценарии за бъдещето на наркоразпространението в страната

Изходната хипотеза при започване на настоящето проучване беше, че въпреки убедеността на средствата за масово осведомяване и общественото мнение за съществуването на организирана престъпност и дори на мафия в областта на наркоразпространението, това са по-скоро метафори, отколкото реалност. Основание за това бяха изследвания и анализи за Западна и Източна Европа, които показваха, че дори в страни като Италия и Русия с традиции в организираната престъпност при наркотрафика и наркоразпространението, преобладават малки органи-

⁵⁴ Paoli, L. (2002): Flexible Hierarchies and Dynamic Disorder: The Drug Distribution System in Frankfurt and Milan. *Drugs: Education, Prevention and Policy*. „The ‘Invisible Hand of the Market’: Illegal Drug Trade in Germany, Italy, and Russia“, Venice:

зации и индивидуални участници⁵⁴. Анализът на първичната информация, както и данните от полицията и специалните служби показват, че **наркотрафикът и наркоразпространението в България се извършват от особена конфедерация от три-четири големи криминални наркомрежи**⁵⁵. Както бе казано по-подробно (вж. описанието на йерархиите в наркоорганизациите), тази „конфедерация“ е създала вътрешно разпределение между участниците си на принципите на „районирани продажби“ и йерархия в структурата на доставките. Функционирането на организацията е възможно благодарение както на различни механизми на преговори, които разпределят териториите между съществуващите криминални групи, така и на специализирани звена, упражняващи насилие (наказателни бригади) и защитаващи членовете си от държавата (адвокатски мрежи)⁵⁶.

Необходимо е да се каже, че дългият опит на полицията и специалните служби по света показва, че най-много информация има за най-ниските нива за наркоорганизациите – продаващите на дребно, по-малко – за доставчиците (средното ниво), а за най-високите етажи тя е оскъдна и

12th Annual Conference of the European Society of Social Drug Research, 5.10.2001 (Paoli); K. Krajewski 'Drug Trafficking in Poland', Cross-Border Crime in a Changing Europe (2001).

⁵⁵ Българските наркоорганизации много повече наподобяват организационните схеми на южноамериканските хероинови организации (loose confederations of several organizations and entrepreneurs), които контрабандират и продават в САЩ при новата хероинова вълна през 90-те години.

⁵⁶ Отговорът на въпроса защо в България наркотрафикът и наркоразпространението стават част от организираната престъпност е свързан преди всичко с генезиса на организираната престъпност. Този текст няма възможността да разгледа по-детайлно факторите за възникването и развитието на съществуващите форми на организирана престъпност. За да бъде по-добре разбрана интерпретацията на наркоразпространението, която се предлага схематично, ще бъдат изложени предпоставките за възникването на големите български криминални структури: 1) Възприетият в началото на прехода конституционен модел на съдебна власт, включваща три относително самостоятелни звена (съд, прокуратура и следствие), който при липсата на баланс между отделните власти и на достатъчно развити правни инструменти, не осигурява ефикасна превенция, разкриване и наказване на престъпни и противоправни действия. 2) Наличието на „естествен скелет“, който организираната престъпност има в лицето на големи и сплотени спортни общности (в резултат на специалната мрежа от спортни училища, които държавата е изградила). 3) Прекрасната възможност от югоембаргото (наложено заради войната в Югославия), което има значението на сухия режим в САЩ, предоставя на криминалните групировки изключителни финансови ресурси и международни канали. В резултат към гигантската контрабанда за бивша Югославия се развиват многобройни допълнителни източници на сила – от кражби на коли и контрабанда с масови стоки до силово застраховане. 4) Българската държава е една от най-слабите в Източна Европа през периода 1990–1997 г. и новите политически елити нямат нито времето, нито ресурсите да се противопоставят на големите криминални лидери. 5) След стабилизирането на държавността през 1997–1998 г. в резултат на състоянието на правозащитните органи и съдебната система големите организирани структури успяват да се адаптират, като преориентират бизнеса си в сиви и чисто бели предприятия.

хипотетична. По време на събирането на първична информация се прояви български парадокс. За всички етажи на наркоразпространението се знаеше неочаквано много и от всички – наркозависими, пласьори, доставчици, полицаи и дори журналисти. Оказа се, че колкото е по-високо нивото, за което се говори, толкова по-ясна е картината. Причината за непълната информация при по-ниските нива е банална – значително по-големият брой участници там и хаосът в системата: текучество – влизане, излизане на наркопласьори, постоянни промени сред средния ешелон. Към това трябва да се добави смесване на функциите, неяснота на ролите и т.н.⁵⁷

Първоначалното предположение, че разказите за най-високите нива на наркоорганизациите са плод на медийно въображение, също се оказа невярно. Наркодильри и полицаи потвърдиха – без особена предпазливост – кой наркошеф къде контролира и какви са му позициите в цялостната организация. Реалната ситуация беше всеки да говори за всеки и за всичко, а основният проблем бе да се прецени къде свършва реалността и откъде започва измислицата... Очевидно **малките мащаби на страната** (като потребление се равнява на един двестахиляден германски или американски град), **преходът от един тип институции към друг** (след края на съветската система), **родово-приятелското общество, „културата на клюката“ и пр. социално-културни особености създават уникална атмосфера на знаене без последици.**

Макар че българските „глави на наркобизнеса“ като че ли се знаят, годни доказателства за дейността им няма – следователно няма и последици за тях. Това вероятно предопределя и поведението им – избягват крайните действия и обясняват ситуацията с „нека всеки прави своя бизнес – ние задоволяваме пазара... полицаите разясняват на медиите за нас... медиите пишат и продават тиражите си и т.н.“.

Необходимо е да се обърне внимание и на спецификата на организираната престъпност в страната. В България не е възможно тя да е от италиански, латиноамерикански, руски, кавказки, турски или друг тип, описани в учебниците. Основната причина е в размерите на страната. **За да съществува голяма криминална организация в „плиткия“ и „примитивен“ пазар** (у нас вече почти няма сложни технологични производства), **единственият начин е тя да функционира като мрежа от многобройни малки организации.** Различна част от организациите в мрежата съществуват като обикновени търговски дружества. Те, в зависимост от функциите им, извършват различни дейности – от криминални до напълно легални. Поради особената културна среда в България съществува сложно преплитане на чисто пазарните отношения с приятелските, родовите и клиентелистките и следователно трудно може да се прокара границата между сивото и черното.

⁵⁷ Парадоксалното е обаче, че именно този традиционен балкански хаос създава възможности за особена гъвкавост и адаптивност на наркоразпространението в страната.

Типичният модел, използван от големите криминални структури, е шефовете от най-високите етажи да участват в десетки търговски фирми в различни конфигурации, включващи като съдружници хора от своето ниво и от средните ешелони. Тези фирми притежават други фирми и така се създава мрежа, която може да жертва малки части, без да загуби своята цялост. Когато бъде разрушена определена част от мрежата, функциите ѝ се поемат от други части. Могат да се дадат многобройни примери как след арестите на десетки пласьори и техните шефове няколко дни по-късно продажбите на наркотици по улиците в засегнатия район са възстановени напълно. Известен български бос с математическо образование сравнява своята организация с „функционирането на Интернет-мрежата“.

Когато се описва наркоразпространението в страната, трябва да се подчертае, че то не е частен случай на българската организирана престъпност⁵⁸. В сравнение с другите форми на организирана престъпност в България то е **най-добре свързано и интегрирано в международните криминални организации, в него участват най-много хора и се е развило като най-сложната криминална йерархична структура в страната**. Към това трябва да се добави, че българските наркоорганизации са свързани с почти всички останали форми на организираната престъпност – от трафика на коли и хора до износа на археологически ценности. Същевременно до този момент няма данни, които да потвърждават предположението, че наркомрежите използват или са използвали значителните си ресурси, за да влияят системно върху българските съдебни⁵⁹ и политически елити. **Следователно няма основание действащата мрежа от наркоорганизации да бъде определена като мафия**. Въпреки то-

⁵⁸ В академичния и международния политически дебат няма единна дефиниция за *организирана престъпност*. В научните среди в Америка и Северна Европа тя често се определя като търговия с незаконни вещи и предоставяне на незаконни услуги: например според преглед на дефинициите от Франк Хейгън в началото на 80-те години сред американските криминолози съществува консенсус за това, че организираната престъпност включва модерно опериращо предприятие, чиято основна цел е получаването на облаги чрез нелегална дейност (Hagen, 1983). Ако се възприеме тази дефиниция, очевидно е, че нелегалното производство и трафикът на наркотици представляват форма на организирана престъпност. В отделни научни среди и особено в политическия дебат обаче *организираната престъпност* не се разбира непременно като нелегална дейност, а се идентифицира с множество едромасщабни организации, които или съществуват нелегално, или са свързани с противозаконна дейност. Втората концепция е добре илюстрирана със следната дефиниция: „Организираната престъпност е дело на организации, които имат устойчивост и йерархия и са въввлечени в многобройни криминални действия. Мафията е най-трайната и значителна форма на организирана престъпност“ (Reuter, 1985, с. 175). В текста е приета втората дефиниция и всички обяснителни схеми, които са използвани, изхождат от това разбиране за организираната престъпност.

⁵⁹ Не бива да се пропускат някои драстични примери, които предизвикват известни съмнения сред криминалните експерти. Най-драстичният случай беше делото „Опицвет“, по което съдът взе решение, че заловените 330 кг готова амфетаминова база и 666 кг бензилметилкетон (вж. по-подробно част първа) са за „лична употреба“.

ва от казаното може да се направи изводът, че **наркопрестъпността в България има структуроопределящо значение за нашата организирана престъпност** и се нуждае от специално внимание.

Прогнозите за бъдещето на наркоразпространението може да се включат в три най-вероятни сценария, които естествено не могат да изчерпят съществуващите възможности.

Първият сценарий условно може да се нарече **оптимистичен**. При него се предполага, че държавата и гражданските организации ще предложат масирани метадонови програми в столицата и най-засегнатите градове. Те с голяма вероятност ще извадят от наркопазара значителен брой наркозависими и рязко ще намалят приходите на организираната престъпност от наркотици. Това допълнително ще задълбочи „кризата в хероиновото разпространение“, ще доведе до разпадането на „хлабавата конфедерация“ от наркоорганизации и постоянно ниско качество на уличния хероин. Същевременно се предполага, че органите, натоварени с противодействието на наркоразпространението, ще успеят при предстоящите реструктурирания да създадат ефективна система за реагиране срещу новите наркозаплахи. В резултат ще намалее рязко рисковата употреба на наркотици.

Реалистичният сценарий изхожда от предположението, че моментната криза на наркоорганизациите, продаващи хероин, е нормално типично циклично колебание, каквито многократно са наблюдавани в САЩ и Западна Европа. За съжаление вече е създаден достатъчно голям хероинов пазар, който бързо ще върне нови инвестиции и ще осигури старата свръхвисока норма на печалба. Основният проблем на България е, че географски стои на хероиновия път към Европа. Близостта на големи производители на хероин до страната⁶⁰ дават възможност за бърз внос на качествени наркотици, което в рамките на няколко месеца да предизвика нова хероинова епидемия.

Песимистичният сценарий е свързан предимно с посочената тенденция към възможна епидемия от синтетични наркотици. Ако се приеме, че може да се очаква „нормализиране“ на хероиновото разпространение и към това се прибави създаването на нов голям „пазар на амфетамини“, може да се очаква относително ниската употреба на наркотици в страната да достигне равнищата на най-засегнатите страни в Източна Европа (Чехия). Като основание за песимистичната прогноза може да се посочи и феноменът, че малцина в България са успели да „излязат“ от високите етажи на организираната престъпност. Причината е, че както показва опитът у нас, досега поддържането на бял бизнес от бивши криминални шефове е възможно само ако си „оставят единия крак в черния“. Развитието през последните две-три години показва, че ако се излезе от черната зона, се освобождава достъпът до ресурси на нови игра-

⁶⁰ Афганистанските макови полета и турските хероинови лаборатории.

чи и най-малкото, което може да се загуби, е осигуреният с толкова усилия бял бизнес. В този план може да се издигне хипотезата, че при сегашното състояние на българската държава черният сектор е гаранция за достъп до силовите инструменти, без които няма оцеляване при сиво-черно минало.